

*"I Östergötlands döttrar
I döttrar av Holaveden
Brant var stigen, som bar Eder hit
och slingrig och lång var leden
från alla de härad och socknar
från staden och slätten och heden
till Östergyllens heliga berg
och Ombergs ljuvliga Eden."*

I "Bandet från berget" har Carl Henrik Svenstedt återberättat vad som hände vid "Hembygdstinget högst uppe på Ombergs Hjassa den 5 juli 1936 då solen sken och nationalkänslan blommade och Svea Rike för första gången styrdes av bönder". Även vid denna samling var K G Ossiannilsson en av talarna. Prins Wilhelm var med bland de medverkande. Bland deltagarna i övrigt märktes biskop Tor Andrae, som då var eklestiastikminister, och landshövding Karl Tiselius.

Det förekom även att enskilda hembygdsföreningar ordnade stora sommarfester under tiden före andra världskriget. Hembygdsföreningen Vikingarna är ett sådant exempel. Tillsammans med Skällviks nykterhetsloge hade hembygdsföreningen sommarmöten på Herrborum i S:t Anna. Ett år medverkade Anders de Wahl vid en sådan sammankomst.

Under sin tid som ordförande i Östergöt-

Övre bilden:

På hedersplats vid hembygdsstämman på Omberg 1932 syns bl a grevinnan Louise Stenbock (tredje från vänster), landshövdingen Ellen Tiselius, prinsessan Margareta av Danmark, prinsessan Ingeborg, prins Carl, som var högtidstalare, landshövding Karl Tiselius, biskop Erik Aurelius och fil dr Otto Frödin. Hembygdsringens ordförande Elis Kågen håller hälsningstalet.

Undre bilden:

Hembygdsstämman i Finspång den 30 juni 1935 var en ståtlig manifestation med 10 000 deltagare. I främre raden från vänster: Elis Kågen i samtal med Ellen Tiselius, professor Axel Romdahl, högtidstalare vid stämman, landshövding Karl Tiselius, major E Lindgren och biskop Erik Aurelius.

land-Holavedens hembygdsring skrev Magnus Stenbock ett teaterstycke med titeln "Östgötarna". I pjäsen skildras Stegeborgs och herrgårdarnas historia. Man lånade dräkter från Skansen och hämtade vagnar och hästar från gårdar i trakten. Det kom tusentals personer till dessa sommarfester.

Sommaren 1943 ordnade hembygdsringen en ungdomsstämman i Linköping med Svenska Ungdomsringen som arrangör. Trots svårigheterna med kommunikationer under kriget kom det många deltagare. Hans Jensen, som var distriktsordförande i Svenska Ungdomsringen under många år, har berättat att glädjen grumlades av att en Quisling-anhängare var med bland deltagarna från Norge. Avsikten lär ha varit att spionera på de av norska flyktingar bildade folkdanslagen.

Vid denna tid hade Östergötlands hembygdsförbund börjat sin verksamhet. Ungdomsringen fortsatte i lite mindre skala. I samarbete med Östergötlands Spelmansförbund

Svenska Ungdomsringen

för
Bygdekultur

E

Vid den femte

Nordiska Bygdeungdomsstämman

i Tranås

den 7, 8 och 9 Aug. 1925

samlas ungdom från alla Nordens länder
till fest i fager Holavedsbygd.

anordnade ungdomsringen kurser i folkdans och folkmusik på Lunnevads folkhögskola. Intresset för föreningsarbetet över huvud taget hade dock mattats efter krigets slut. Detta märktes inom alla organisationer.

Vid en återblick på den tidiga hembygdsvärrelsens rörelsen kan man se, att det största intresset

fanns hos de högre samhällsklasserna, som dock inte hade intresse för arbete inom organisationer av folkrörelsekaraktär. Folklivsforskaren Sigfrid Svensson har konstaterat, att "hembygden" blev honnörssord, när ordet "fäderneslandet" inte längre var ett samlande begrepp.

Publikbild från en av de sista hembygdstämmorna på Omberg.

Östergötlands Hembygdsförbund 1941 — 1991

Hembygdsförbundet bildas

Samfundet för Hembygdsvård (SfH) tillkom år 1916 som ett övergripande organ för hembygdsrörelsen i Sverige, med uppgift att samla alla intresserade krafter till ett planmässigt arbete för hembygdsvård. Efter hand bildades regionala organ ute i landet, benämnda hembygdsförbund eller hembygdsdistrikt, till vilka hembygdsföreningar, museiföreningar och besläktade föreningar anslöt sig. När planerna på att bilda Östergötlands Hembygdsförbund tog form, fanns redan sådana organisationer i bl a Skåne, Kalmar län, Gotland, Halland, Dalsland, Södermanland, Värmland, Gästrikland och Hälsingland.

En del av de äldsta hembygdsföreningarna hade tidigt utvecklat någon form av samarbete med Östergötland-Holavedens Hembygdsring, bildad 1922. Anslutningen till hembygdsringen synes dock ha varit ganska löslig, även om ett slags medlemskap i denna organisation förelåg. År 1929 gjordes från

Östergötlands Fornminnesförenings sida ett försök till samordning av länets hembygdsrörelse. Till ett möte i samband med den glansfulla Skänninge-utställningen detta år inbjöds högtidligen de dåvarande 20 hembygdsföreningarna i Östergötland. Endast en av dessa sände representanter till mötet! Under åren därefter knöts emellertid flera föreningar till fornminnesföreningen, som hade resurser att ställa till förfogande vid uppbyggnaden av museer och hembygdsgårdar ute i länet.

Ett betydande arbete till samordning av hembygdsrörelsen i Östergötland hade alltså redan utförts, när initiativet till bildandet av ett länsförbund i Östergötland togs år 1940. I ett uppprop, bl a undertecknat av landshövding Karl Tiselius och biskop Tor Andrae, inbjöds intresserade till en sammankomst i Wallenbergssalen på museet i Linköping.

Uppropet infördes i de stora dagstidning-

UPPROP

I dessa dagar av oro och spänning ha begreppen hembygd och kultur ett betydelse som aldrig förr. Nu förestå alla medborgare värdet av att äga ett fritt fosterland, en egen bygd med fäderneärv, stolt kultur och rika minnen från våra födelsefrågor kunna genom en sådan sammanslutning bringas närmare sin lösning. Samtidigt kunna de enskilda föreningarna därigenom få stöd och sakkunnig hjälp.

I Östergötland finnas ett stort antal lokala organisationer, vilka var för sig utöfva ett värdefullt arbete i hembygdsvårdens tjänst. Behöret av att ena dessa spridda föreningar gör sig en starkt gällande. Många för Östergötlands hembygdsvård betydelsefulla frågor kunna genom en sådan sammanslutning bringas närmare sin lösning. Samtidigt kunna de enskilda föreningarna därigenom få stöd och sakkunnig hjälp.

Bland stora gemensamma frågor nämna vi

planering och uppförande av bygdsgårdar såsom hem och mötesplatser för ungdomens kulturella strävanden,

ett organiserat naturskydd,

en praktiskt orienterad slöjdvärksamhet i samarbete med skolor och länets hemslöjdsförening,

vårdande och främjande av folkmusik, sång och folkdans och överlevnad ett sunt och själfullt nöjesliv.

För att dryfta bildandet av en gemensam länsorganisation för hembygdsvård och naturskydd inbjöds vi för saken intresserade föreningar och enskilda till ett möte i Linköping på museets Wallenbergssal söndagen den 29 september kl. 17.

KARL TISELIUS

Louise Adelswärd, O. Carimo, Bengt Cnattingius, Carl Douglas, ordf. i Östergötlands distrikt av JUP, Rolf Edberg, Bertil Forssell, Bo Giertz, Nils Gobom, Ernst Henricson, John Johansson, ordf. i SLU Götstadsdistrikt, Thord Lindell, J. Lindeskog, ordf. i Östergötlands uppmansaförbund, Viggo Loos, Louise Montgomery, I. Mörner, Robert Myrdahl, rektor vid Marieborgs folkskola, Helger Nilsson, Viktor Pettersson, Axel Rääf, Per Söderbäck, Ellen Tiselius, Rut Wallensteen, Eric Weström.

TOR ANDRÆ

arna i länet och dessutom översändes det med en särskild inbjudan till alla kända hembygdsföreningar i Östergötland. Gensvaret blev betydande. Omkring 75 personer mötte upp på sammankomsten i Wallenbergssalen den 29 september 1940, såväl enskilda som representanter för olika sammanslutningar, bl a från Östergötlands Fornminnes- och museiförening, Östergötland-Holavedens Hembygdsring samt hembygdsföreningarna i Ekeby, Kisa, Mjölby, Ringarum, Risinge, Vånga, Väderstad, Åsbo och Åtvidaberg.

I ett inledningsanförande vid denna historiska sammankomst nämnde museichefen Bengt Cnattingius, att det vid den tiden fanns 32 hembygdsföreningar och hembygdsmuseer i länet och därtill ett stort antal andra sammanslutningar med hembygdsvård och hembygdsstudier på sina program. Han ansåg det naturligt att bilda en länsorganisation för alla dessa:

"Fördelarna med ett samarbete ligger ju i

öppen dag. Hembygdsföreningarna i socknarna ha förmodligen vuxit ifrån det kritiska stadium, då de trots att de måste hävda sig framförallt genom att isolera sig. De inse säkert alla liksom de större sammanslutningarna, att enighet ger styrka och att de ha mycket att lära av varandra och av äldre institutioner av liknande slag."

Han pekade vidare på några andra fördelar med ett hembygdsförbund:

- Sakkunskap kan ställas till förfogande för tillsyn och vård av våra kulturminnesmärken, i första hand de många hembygdsgårdarna med sina samlingar.
- Länsförbundet kan medverka vid genomförandet av nödvändig registrering och katalogisering av alla föremål på museer och hembygdsgårdar.
- Möjligheter öppnas för en utvidgning av föreningarnas arbetsuppgifter till nya områden, utöver insamlande av föremål och den traditionella hembygdsfesten.

Hembygdsgården i Risinge.

Efter föredrag av fil dr John Nihlén om "Aktivt hembygdsarbete" och av lektor Lorenz Bohlin om "Naturskydd och landskapsvård" upptogs sammankomstens viktiga huvudfråga till diskussion under landshövdingens, Karl Tiselius, ordförandeskap. Samtliga talare uttalade sig för bildande av ett länsförbund, varför mötet enade sig om att verka för ett förverkligande därav.

En interimstyrelse, bestående av landshövding Karl Tiselius, biskop Tor Andrae, fru Ellen Tiselius, intendent Bengt Cnattingius, folkhögskollärare Thord Lindell, kantor Holger Nilsson, fru Märta Appelgren, fröken Ruth Wallensteen, greve Carl Douglas, lantbrukare John Johansson, länsarkitekt KA Larsson, läroverksadjunkt Viktor Pettersson, stiftsjägmästare Erik Wesström och fröken Eva Ödlund, tillsattes för att utforma ett förslag till stadgar och remittera detta till hembygds- och andra föreningar för yttrande.

På ett sammanträde med interimstyrelsen redan samma dag utsågs landshövdingen till ordförande och museichefen till sekreterare. Ett arbetsutskott, bestående av Bengt Cnattingius, Holger Nilsson, Thord Lindell och Erik Wesström, erhöll uppdrag att utforma stadgarna, föreslå namn på den nya organisationen samt att förhandla med de olika föreningarna.

Den 2 maj 1941 behandlades stadgeförslaget på ett sammanträde med styrelsen. Genom ett remissförfarande hade man tidigare berett intresserade föreningar tillfälle att avge synpunkter på detsamma, och den 4 maj föredrogs det på ett möte i Wallenbergssalen med representanter för ett 30-tal sammanslut-

ningar "för bildande av Östergötlands Hembygdsförbund".

Sammankomsten leddes av landshövding Karl Tiselius, som i ett hälsningsanförande redogjorde för det nya förbundets syften. Han påpekade, att hembygdsrörelsen utvidgats och att flera av dess verksamhetsformer upptagits av ideella ungdomsorganisationer med annat huvudsyfte. Det var en brist, ansåg han, att ett hembygdsförbund inte tidigare bildats, men detta skulle nu avhjälpas. Så många föreningar och anslutningar hade uttryckt en önskan om anslutning, att tanken på bildande av ett förbund kunde anses förverkligad, menade landshövdingen.

Vid frågan om förbundets bildande anmälde greve Magnus Stenbock, ordförande för Östergötland-Holavedens Hembygdsring, att hans organisation icke önskade inträde i Hembygdsförbundet. Detsamma gjorde köpman Hilding Bielkhammar som representant för hembygdsföreningen Vikingarna. Sedan ett stort antal deltagare uttalat sig för anslutning, beslutade mötet därefter att bilda Östergötlands Hembygdsförbund och det framlagda förslaget till stadgar antogs efter smärre ändringar. Interimstyrelsen erhöll uppdrag att kvarstå till första årsmötet men utökades med greve Magnus Stenbock, köpman Hilding Bielkhammar, fil dr Hjalmar Lundgren, friherre Eric Adelswärd, bankdirektör Helge Söderström, redaktör O Carlmo, herr J Lindeskog, skogvaktare J Lindqvist, rektor Per Söderbäck och rektor Robert Myrdahl.

§ 1.

Ändamål.

Östergötlands hembygdsförbund har till uppgift att väcka och underhålla kärleken till östgötsk natur, bygd och tradition.

Förbundets ändamål enligt de första stadgarna.

Gärdesgård med vidjor.

(Foto Ulf Ribers)

Organisationsstrid

Östergötland-Holavedens Hembygdsring var en distriktsorganisation av Svenska Ungdomsringen för Bygdekultur, som var ungefär jämnårig med SfH. Flera av länets hembygdsföreningar var anslutna till Hembygdsringen, som hade folkdans, folkmusik och sång som huvudsakliga verksamhetsgrenar. Ringens ledning hävdade emellertid, att Hembygdsförbundets stadgar och program inte innehöll några väsentliga punkter, som ej återfanns på Hembygdsringens program.

Bildandet av Östergötlands Hembygdsförbund upplevdes av Hembygdsringens styrelse som ett hot mot dess verksamhet. Ringens ordförande, greve Magnus Stenbock, uttryckte vid flera tillfällen sitt missnöje över att inte initiativtagarna till bildande av Hembygdsförbundet sökt kontakt med Ringens styrelse, innan skrivelsen till föreningarna sänts ut.

På ett sammanträde med Hembygdsringens styrelse den 24 april 1941, då man behandlade förslaget till stadgar för Hembygdsförbundet, framhöll Magnus Stenbock,

- att** inget samarbete med Hembygdsringens styrelse förekommit,
- att** inga garantier för erforderligt stöd för Hembygdsringens verksamhet givits,
- att** det nya förbundets styrelse var ivrigt sysselsatt med att locka Hembygdsringens föreningar över på sin sida, samt
- att** verklig fara för Ringens existens förelåg.

Hembygdsringens styrelse beslöt gå ut till berörda föreningar med en av Magnus Stenbock avfattad skrivelse, vari bl a sägs:

"Då det vore olyckligt om splittring skulle uppstå inom hembygdsarbetet i Östergötland, vilja vi icke utöva påtryckning på de till oss anslutna föreningarna eller truga dem att kvarstå hos oss, men då vi anse, att Östergötland-Holavedens Hembygdsring har existensberättigande, och vi således hoppas, att Hembygdsförbundet skall misslyckas, om det tänkt sig utplåna Ringen såsom samlingsform för människor och sammanslutningar med

hembygdsintressen, vilja vi rikta en vädjan till dem av våra medlemmar, som icke önskar se Ringen utplånad, att så mangrant som möjligt sluta upp i Wallenbergssalen den 4 maj kl 3 em och stödja vår kamp för vår existens."

I Hembygdsringens styrelse var man intense om ställningstagandet emot bildandet av Östergötlands Hembygdsförbund och anslutning till detsamma. Majoriteteten beslutade dock, att Östergötland-Holavedens Hembygdsring liksom hittills skulle bestå som självständig organisation.

Vid ett sammanträffande mellan landshövding Tiseliuss och Magnus Stenbock inför sammankomsten den 4 maj sökte den sistnämnde utan resultat att utverka ett löfte om att Hembygdsförbundet skulle avstå från att emottaga de till Ringen anslutna föreningarna och i stället upptaga ett samarbete med denna i sin helhet.

Av diskussionen på sammankomsten den 4 maj framgår tydligt, att representanterna för Hembygdsringen gärna såg ett utvecklat samarbete med det nya förbundet, men de framhåller, att de ansåg verksamheten hotad, då flera av dess hembygdsföreningar redan bestämt sig för anslutning till Hembygdsförbundet och andra väntades följa efter. Måhända invalet av Magnus Stenbock i interimstyrelsen var ett uttryck för samarbetsvilja från förbundets sida. Eller var det ett sätt att avvärja honom? I funktionen som styrelseledamot sökte han emellertid hindra propaganda för värvning av medlemmar bland de föreningar, som tillhörde Östergötland-Holavedens Hembygdsring.

Riksstyrelsen för Ungdomsringen ansåg utvecklingen i Östergötland så hotande, att den beslöt sig för att delta i sammanträdet i Linköping den 4 maj. Magnus Stenbock framförde de synpunkter på bildandet av Hembygdsförbundet, som redovisats härövan. Representanterna för Ungdomsringens riksstyrelse ansåg det viktigt men också möjligt att finna någon form för anslutning av

Hembygdsringen till Östergötlands Hembygdsförbund utan att den förlorade sin karaktär av självständig organisation.

I tidskriften Hembygden, nr 4 för år 1941, redovisar Ungdomsringens sekreterare, kantor Olof Svenborn, sina intryck från sammankomsten i bl a följande passus: "Någon förståelse för Hembygdsringens synpunkter visades tyvärr icke från interimstyrelsens sida, lika litet som någon godtagbar förklaring kunde lämnas till inställningen mot Hembygdsringen."

Mot den formella hanteringen av frågan om bildandet av Hembygdsförbundet var kantor Svenborn för övrigt mycket kritisk:

"Då emellertid ingen medlemsförteckning företeddes, inget ombudsutrop förrättats och heller ingen kontroll över röstningen verkställdes, kan man med fog ställa frågan: Vilka ha bildat Östergötlands Hembygdsförbund och vilka ha antagit de stadgar, som skola utgöra rättesnöre för det framtida arbetet?" Han avslutar sin artikel med följande formulering:

"Svenska Ungdomsringen beklagar djupt den vändning konsolideringsarbetet tagit i Östergötland. Skall centraliseringssträvandena börja med att man splittrar vad som är och sedan decennier framgångsrikt verkat, då är den svenska hembygdsrörelsen förvisso inne på en olycksväg."

I samma nummer av tidskriften Hembygden kommenterar sekreteraren i SfH, fil dr John Nihlén, skeendet i Östergötland på följande sätt:

"Samfundet för Hembygdsvård, som står utanför den strid som blåst upp kring organisationsfrågorna i Östergötland, beklagar, att debatten rörande dessa ömtåliga ting ej kunnat hållas inom sina naturliga gränser. Vi hoppas emellertid livligt, att den missämja som uppkommit skall kunna utjämnas och att de goda krafter, som finns på båda sidor, skola kunna föra saken till nyttig samverkan. Vi har varken tid eller råd att föra inbördes fejder nu."

Sekreteraren tillrättalägger

Sekreteraren i det nybildade Hembygdsförbundet, intendent Bengt Cnattingius, har i en kommentar redovisat sin syn på hanteringen av frågan om bildandet av Östergötlands Hembygdsförbund. Han framhåller däri, att det fanns stora skillnader på styrelserna för Hembygdsförbundet och Hembygdsringen. I Hembygdsförbundets styrelse fanns representanter för kulturminnesvård, naturvård, byggnadskultur, hemslöjd och slöjd och dessutom rektorerna för länets folkhögskolor. Ringens styrelse saknade denna breda kompetens. Egentligen förekom ingen hembygdsvårdande verksamhet utöver folkdans och folklekar.

Beträffande informationen till Hembygdsringen inför inbjudan till intresserade organisationer att bilda Östergötlands Hembygdsförbund uppger Bengt Cnattingius,

- att** han sommaren 1940 underrättade grevinnan Louise Montgomery — vid den tiden vice ordförande — om planerna på bildande av ett hembygdsförbund,
- att** grevinnan Montgomery var en av undertecknarna av utprovet till hembygdsintresserade föreningar och enskilda inför sammankomsten i Wallenbergssalen den 29 september 1940,
- att** på grund av ett missförstånd gick inbjudan till mötet till föreningen Vikingarna i Skällvik, där grevinnan Montgomery var styrelseledamot, i stället för till Hembygdsringens ordförande,
- att** detta beklagliga missöde av Ringens styrelse upprepade gånger utnyttjats som bevis på Hembygdsförbundets oehederliga tillvägagångssätt,
- att** inbjudan utsändes till alla hembygds-

föreningar i Östergötland samtidigt, således även till dem som var anslutna till Hembygdsringen, därför

att det visat sig omöjligt för arrangörerna av det omtalade mötet att få reda på vilka hembygdsföreningar som var anslutna till Ringen. Enligt uppgift skulle dessa endast vara två: Ringarums hembygdsförening och Vikingarna i Skällvik. Övriga föreningar hade långt tidigare lämnat Ringen. Inte förrän på förbundets styrelsesammanträde den 7/1 1942 fick Ringens ordförande veta, att JUF med över 1000 medlemmar lämnat sammanslutningen redan år 1939, och

att det därmed måste anses bevisat, att

betydande brister funnits i den del av Ringens verksamhet, som faller inom hembygdsföreningarnas ram.

Sekreteraren framhåller vidare, att inga påtryckningar förekommit för att locka föreningarna att inträda i förbundet. Eftersom Hembygdsringens arbete i hembygdsvårdens tjänst i stort sett begränsades till sång, musik och dans — även om Ringens styrelse vid flera tillfällen hävdade motsatsen — har förbundsstyrelsen aldrig upplevt, att förbundets verksamhet inneburit någon konkurrens till Ringens arbete. Styrelsen hade avsett att erbjuda Ringen att leda förbundets arbete beträffande folkdans och musik, som Ringen är kompetent att driva.

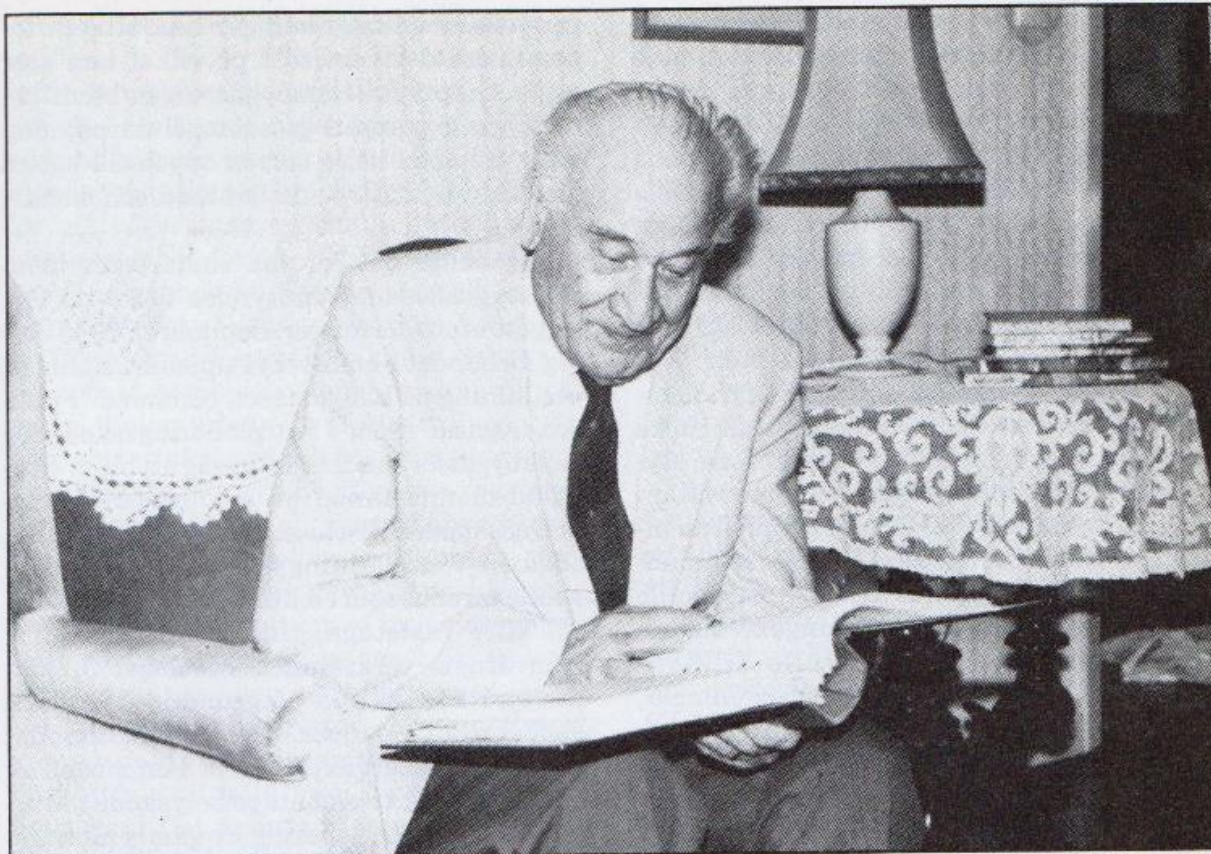
Förbundets verksamhet kommer igång

Att ett behov av samordning av hembygdsarbetet förelåg, framgår av att så många hembygdsföreningar liksom andra sammanslutningar anslöt sig redan från början. Den första förteckningen över dessa organisationer, upprättad i samband med förbundets bildande, upptar hembygdsföreningarna i Ekeby, Hällestad, Malexander, Mjölby, Regna, Ringarum, Risinge, Tjällmo, Ulrika, Vadstena, Veta, Väderstad, Ydre, Åsbo, Åtvid, Ödeshög samt Föreningen Gamla Norrköping. Dessutom hade meddelande om anslutning även kommit från ABF, JUF, Spelmansförbundet, Östergötlands Fornminnes- och Museiförening, Östergötlands distrikt av Svenska Landsbygdens Ungdomsförbund (SLU) och Östergötlands läns Hemslöjdsförening.

Det första förbundsmötet efter bildandet hölls i Wallenbergssalen den 25 mars 1942 med ett 40-tal personer närvarande, representanter för de flesta av ovanstående organisationer. De tidigare antagna stadgarna för

förbundet fastställdes. Landshövding Carl Tiselius utsågs till förbundets ordförande och en styrelse på 19 personer tillsattes, med kantor Holger Nilsson som vice ordförande, intendent Bengt Cnattingius som sekreterare och bankdirektör Helge Söderström som skattmästare. Bland de utsedda suppleanterna återfanns ombudsman Elof Gustafsson, längre fram redaktör för Länstidningen Östergötland. Han kom att bli en av de främsta medarbetarna i hembygdsförbundets historia. Ända till år 1988 beklädde han olika poster inom hembygdsrörelsen, som sekreterare och kassör under många år och de sista åren som förbundets ordförande. En enastående insats för hembygdsrörelsen under nära ett halvt sekel.

Den första verksamhetsberättelsen redovisar en överraskande stor förbundsaktivitet av varierande slag. I samband med distriktslantbruksmötet i Norrköping den 18-19 juni 1942 uppfördes på Hembygdsförbundets ini-

Elof Gustafsson

(Foto: Paul Aineström)

tiativ ett festspel, kallat Östgötaarvet, författat av folkhögskollärare Thord Lindell, under regi av redaktör Gunnar Rydgren och med musik arrangerad av kapellmästare Heinz Freudenthal. I tolv scener uppträdde historiska personligheter med följn, alltifrån träskfolket vid Alvastra till nyromantikens representanter på 1800-talet. Ramen kring denna kavalkad av gestalter från östgötsk kulturhistoria utgjordes av musik och recitation. Varje persons framträdande knöts till hans historiska betydelse. I diktens form framförde han ett budskap till vår egen tid. I avslutningstablan uppträdde en grupp hemvärnsmän, som försvarade en skara barn klädda i östgötadräkt. Festspelet avsåg att "åskådliggöra det historiska skeendets kontinuitet, hembygdens förpliktande arv och fosterlandets krav på individen, samtidigt som kärleken till hemmets jord skall vara tendensen". Omkring 150 personer deltog i olika roller i detta skådespel. Arrangemanget

gav förbundet en nettoinkomst på 600 kronor.

Kurser av olika slag kom under årens lopp att bli en mycket viktig del av förbundets verksamhet. Det första arrangemanget av detta slag var en kurs i hembygdsvård och östgötsk hembygds-kunskap på Läns museet i Linköping den 25-26 november 1941. Kursen vände sig i första hand till de anslutna hembygdsföreningarna men även intresserade lärare i länet var inbjudna. Ett drygt 40-tal personer deltog. Under år 1942 hölls ytterligare två sådana kurser, båda i Linköping, med föredrag av experter på olika områden. Den sista av dessa anordnades den 14 november i samverkan med Västra Östergötlands krets av Sveriges folkskollära rförening och med omkring 500 deltagare.

I samarbete med Stiftsrådet utgav Hembygdsförbundet sin första studieplan, med titeln "Vår hembygds helgedomar", en handledning i studiet av stiftets kyrkliga konst. Avsikten var att därefter producera

andra handledningar för studier av landskaps kulturs- och naturminnesmärken, men det har inte kunnat klarläggas, om denna ambition kunde förverkligas.

Samarbetet med Östergötland-Holavedens Hembygdsring blev inte helt problemfritt, trots att vissa riktlinjer härför utformats vid flera sammanträden med representanter för de båda organisationerna. Det förutsattes, att dessa skulle fortsätta att arbeta fristående från varandra men stödja varandra vid anordnandet av kurser, föreläsningar, hembygdsfester m m. Båda sammanslutningarna skulle utse en representant i respektive styrelse och även deltaga med två representanter på årsstämmorna. I förutsättningarna ingick, att folkdanslag, sångköror och sammanslutningar för främjande av folkmusik skulle ansluta sig till Hembygdsringen, medan hembygdsföreningarna skulle tillhöra Hembygdsförbundet. De hembygdsföreningar, som ägde folkdanslag, skulle följaktligen erlägga medlemsavgift också till Hembygdsringen, såvida de önskade komma i åtnjutande av Ringens instruktioner i folkdans, folkmusik och sång.

Men samarbetet gnisslade, och år 1943 lämnade Magnus Stenbock Hembygdsförbundets styrelse. I en skrivelse till förbundets sekre-

rare i samband därmed ger han uttryck för besvikelse över det sätt på vilket han som representant för Hembygdsringen blivit bemött, dock utan att ge exempel därpå, men han "vill ändå hålla dörren öppen till bättre förhållande, bättre samförstånd och samarbete".

Inte heller det interna samarbetet inom Hembygdsförbundets styrelse tycks ha försiggått utan störningar. Sommaren 1943 deltog förbundet i en mycket uppmärksammad utställning på Läns museet, benämnd "Fritid och framtid", som i sitt planeringsskede för Hembygdsförbundets del avsåg att bli en storstilad manifestation av hembygdsrörelsens mål och medel. Bl a avsåg man att flytta in ett ödetorp i utställningshallen. Torpstugan skulle inredas som en liten studielokal, slöjdsal eller raststuga, tillika användbar för hemvärnets verksamhet. Förslaget fullföljdes ej, i första hand på grund av bristande ekonomiska resurser. Hembygdsförbundet nöjde sig med att exponera bl a en modell av en bygdegård, fotomontage belysande naturvård, vägkultur, sanering av gamla allmogehus m m samt slöjd, med föremål bl a från Vånga, vilka förmedlats av den längre fram så kände folkskolläraren och folkbildaren Nils Annerud.

Ur Östgötaarvet:

*Se, mellan Östersjöns saltstänkta rand
och Vätterns glittrande, klargröna bölja
breder sig östgötars ljuvliga land,
folkrikt och bördigt och soligt att skåda.*

*Stadigt går östgöten framåt sin stråt,
stadigt han gått den, hur långt vi än följa
hän genom sekler hans livsöden åt.*